

KUTATÁS KÖZBEN

A szakmai dialógus lehetőségei a gyakorlati tanárképzésben

A 111/1997-es kormányrendelet változásokat eredményezett a tanárképzésben, melyek egyrészt a képzés elméleti, alapozó szakaszát, azaz a tanári mesterség pszichológiai, neveléstudományi követelményeit és a szakmódszertani tárgyakat érintették, másrészről pedig a záró szakaszban sorra kerülő, vezető- és mentortanárok irányítása mellett megvalósuló tanítási gyakorlatra voltak hatással.

Az új képzési struktúra bevezetése során világossá vált, hogy a sikeres tanárképzés csak úgy valósulhat meg, ha az elméleti és gyakorlati szakasz összhangban van, és egymásra épül. Ennek alapvető feltétele a felsőoktatási intézmények és a gyakorló-, illetve báziskolák együttműködése.

Kutatásunk során elsősorban arra a kérdésre kerestük a választ, hogy mi jellemző napjainkban a felsőoktatási intézmények és a gyakorlóiskolák kapcsolatára, milyen lehetőségek adódnak az együttműködésre, melyek a sikeres szakmai dialógus lehetséges feltételei.

Négy magyarországi tudományegyetem 12 gyakorlóiskolája körében végeztünk kérdőíves vizsgálatot a 2003/2004. tanév őszi félévében. A kutatás során 335 pedagógust kérdeztünk a gyakorlóiskolákról és a gyakorlati tanárképzésről.

A témahez kapcsolódó szakirodalom és az előzetesen készített interjúk alapján azt a hipotézist állítottuk fel, hogy a gyakorlóiskolák és felsőoktatási intézmények közötti szakmai dialógus megvalósulása sok esetben még akadályokba ütközik. Az iskolafenntartói szerep leginkább a megfelelő működési feltételek meghatározásában nyilvánul meg. A kapcsolattartás elsősorban szakmai fórumokon, konzultációkon és a zárótanítások során történik, a tudományos munkában történő együttműködés minimális.

Kutatásunk során először arra voltunk kíváncsiak, hogy a megkérdezettek szerint megfogalmazódik-e a gyakorlóiskolákkal szemben felmerülő elvárások között a fenntartóval való együttműködés igénye. Az adott szempontok rangsorolásával a megkérdezettek egyértelműen azt fogalmazták meg, hogy nem tartozik a gyakorlóiskolákkal szemben támasztott legfontosabb elvárások közé az, hogy kooperáljon a felsőoktatási intézménynyel (1. táblázat). Ez a szempont az utolsó előtti helyre szorult az elvárások sorában, a számos közoktatási és felsőoktatási funkció mögött. A rangszámátlagok nagy mértékű eltérése szembeötlő: az első helyre rangsorolt színvonalas oktatás követelményéhez képest – jelentősen háttérbe szorul az együttműködés elvárasa.

A szakmai dialógus lehetőségének feltérképezése céljából egy további szempontot vizsgáltunk meg: a képzésben jelentős szerepet betöltő pedagógusok, a vezetőtanárok tevékenységének megítélését tanulmányoztuk. Ennek érdekében megkérdeztük, hogy mit tartanak a gyakorlóiskolákban dolgozó pedagógusok a vezetőtanárok legfontosabb feladatainak (2. táblázat).

1. táblázat: A gyakorlóiskolákkal szemben felmerülő elvárások rangsorolása (n=288)

Elvárás	Rangszáma	Mátrix	Ranghely
Színvonalas oktatást nyújtson	2,64		1.
Vállaljon szerepet a tanárjelöltek szakmai felkészítésében	3,53		2.
Magasan képzett tantestület oktassa a tanulókat	3,93		3.
Készítse fel a gyerekeket a továbbtanulásra	4,01		4.
Működjön módszertani, innovációs műhelyként	4,23		5.
Működjön „mintáiskolaként”	5,13		6.
Működjön együtt a fenntartó felsőoktatási intézménnyel	6,23		7.
Járjon élen a többi iskolával szembeni versenyben	6,24		8.

(A válaszadók 1-essel jelölték a legfontosabb elvárást, 8-ossal a legkevésbé fontos elvárást)

2. táblázat: A vezetőtanárok feladatai (Értékelés 1-től 3-ig)

Véleménye szerint mi a szakvezető tanárok feladata?	Átlag	Szórás	Min.	Max.	Válaszadók száma
A tanulók oktatása	2,98	0,14	2	3	302
Tanárjelöltek módszertani felkészítése	2,97	0,17	2	3	308
A tanulók személyiségfejlesztése	2,92	0,28	1	3	303
Tanárjelöltek szakmai felkészítése	2,81	0,42	1	3	303
Új módszerek kidolgozása	2,45	0,58	1	3	297
Kapcsolattartás a szülőkkel	2,44	0,54	1	3	295
Együttműködés a felsőoktatási intézmény oktatóival	2,18	0,61	1	3	295
Konferenciákon való részvétel	2,15	0,61	1	3	297
Programfejlesztés	2,05	0,61	1	3	293
Kapcsolattartás a fenntartával	1,81	0,61	1	3	292
Publikálás	1,81	0,52	1	3	296
Tankönyvírás	1,71	0,56	1	3	294

Az eredmények kiértékelését követően megállapítottuk, hogy a fenntartó felsőoktatási intézménnyel történő kapcsolattartás itt is a fontossági sorrend végén szerepel, a publikálással és tankönyvírással egyetemben, melyek meghaladják a vezetőtanárok „hagyományos” közoktatási feladatait. A felsőoktatási intézmény oktatóival történő együttműköést ennél fontosabbnak látták a válaszadók, ez a szempont a 7. helyet foglalja el a feladatok listájában. Ezek a szempontok megosztották a megkérdezettek véleményét, a tanulók oktatásával és a tanárjelöltek módszertani felkészítésével ellentétben, mely feladatokat egy-ötötlékeny magas pontszámmal illettek, azaz igen fontosnak tartottak.

Egy további kérdés elemzése során megállapítottuk, hogy az együttműködés sokszor a kritikus helyzetekben valósul meg, például akkor, ha a pedagógusnak szakmai tanácsra van szüksége. Ebben az esetben a megkérdezettek igen nagy arányban saját kollégáikhoz fordulnak (3. táblázat). Jelentősen kisebb számban veszik igénybe a felsőoktatási intézmény szakmódszertanos kollégájának, illetve egyéb oktatóinak, szaktanácsadójának segítségét. Azonban megfigyelhető, hogy a szakmódszertanos kollégához gyakrabban fordulnak szakmai tanácsért a válaszadók, mint barátaikhoz, illetve az igazgatójukhoz.

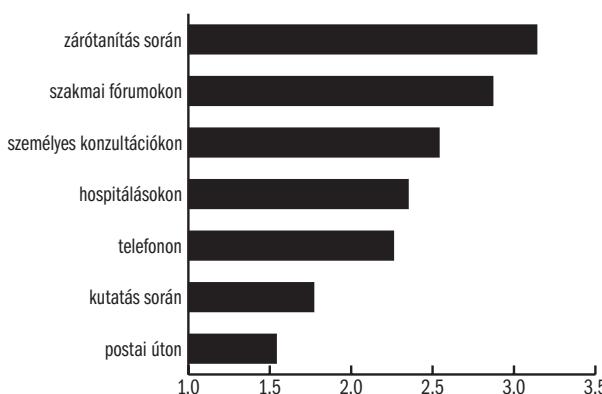
A megkérdezett pedagógusok a felsőoktatási intézmény oktatóival elsősorban zárótanítások alkalmával érintkeznek, szakmai fórumokon és személyes konzultációkon tart-

ják a kapcsolatot (1. ábra). Figyelemreméltó, hogy a fenntartóval történő együttműködés mértékét meglehetősen alacsony pontszámmal értékelték a pedagógusok. Még a legelőkelőbb helyre sorolt zárótanítások során történő kapcsolattartás mértéke is csak 3,14 átlagpontszámot kapott a lehetséges 5-ből.

3. táblázat: A pedagógusok szakmai kapcsolatrendszere (n=330)

Kihez fordul, ha szakmai tanácsra van szüksége?	A választások száma
Kollégákhoz	301
A felsőoktatási intézmény szakmódszertan-vezetőjéhez	65
Barátokhoz	62
Az igazgatóhoz	61
Szakértőkhöz	40
A felsőoktatási intézmény egyéb oktatóihoz	30
Rokonokhoz	23
A felsőoktatási intézmény szaktanácsadójához	21
Senkihez	4

1. ábra: Milyen formában és mértékben tartja a kapcsolatot a fenntartó felsőoktatási intézménnyel és annak oktatóival? (Értékelés 1-től 5-ig)

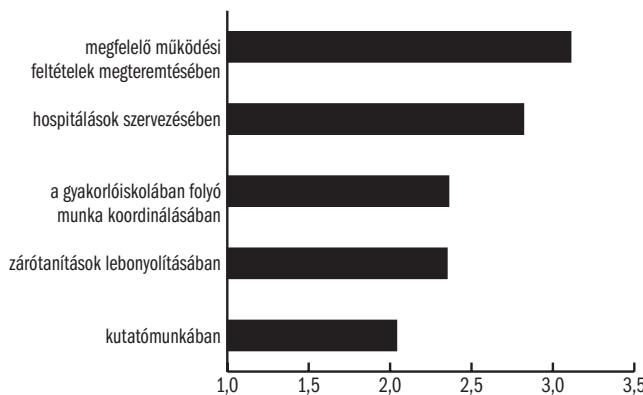

A fenntartói segítségnyújtás lehetőségeinek értékelése is váratkozásainknak megfelelő képet mutatott. A válaszadók szerint a felsőoktatási intézmény elsősorban a megfelelő működési feltételek megtérítésében nyújt segítséget a gyakorlóiskolának (2. ábra). A hospitálások megszervezésében ennél kisebb mértékben működik közre a fenntartó. A kutatómunkában a legkisebb mértékű az együttműködés a gyakorlóiskola és a fenntartó felsőoktatási intézmény között. Ennél a kérdésnél is megfigyelhető, hogy valamennyi együttműködési formára alacsony pontszámot adtak a megkérdezettek. Itt a legmagasabb átlagpontszám 3,11 volt, amely a fenntartói segítségnyújtás korlátozott lehetőségeire utal.

Vizsgálatunkban lehetőséget biztosítottunk a pedagógusok számára, hogy egy nyitott kérdésre adott válaszukban kifejezhessék véleményüket, javaslataikat a témaival kapcsolatban. A felsőoktatási intézménnyel való együttműködésről 28-an írtak megjegyzést. Közülük 17-en foglalkoztak a kapcsolat jellegével és 11-en a szakmódszertani képzéssel.

2. ábra: Milyen téren nyújt segítséget a fenntartó felsőoktatási intézmény a gyakorlóiskolának?
(Értékelés 1-től 5-ig)

A felsőoktatási intézménnyel való kapcsolatról megoszlottak a vélemények. Az egyik fel fogás egyértelműen bírálta az együttműködés jellegét. A válaszadók megjegyezték hogy nem olyan jó a kapcsolat, mint évekkel ezelőtt volt, sőt néhányan a kapcsolat teljes hiányát tették szóvá. Többen ezt a jelenséget anyagi okokkal magyarázták. A problémák megoldásaként ezek a pedagógusok elsősorban azt javasolták, hogy „külön időkeretben, ne pluszszinkronban” tartsák fenn a kapcsolatot a felsőoktatással, támogassák aktívatban a kollégák munkáját, és a fenntartó felsőoktatási intézmény oktatói rendszeresen látogassák a vizsgatanításokat. További javaslatként merült fel egy „átgondoltabb gyakorlati képzési struktúra” megvalósítása érdekében, hogy vállaljon nagyobb szerepet a fenntartó felsőoktatási intézmény a tanárjelöltek szakmai felkészítésében és az iskola működési feltételeinek megtérítésében, ennek érdekében alakítsák a tanár szakos hallgatók iskolai gyakorlatát folyamatossá, folytassanak rendszeres, évenkénti 1–2 alkalommal eszmecserét a tanárképzésben felmerülő problémákról, illetve legyen lehetőség arra, hogy a gyakorlóiskolai tanárok részvethessenek a tanszékek rendezvényein, megismerkedhesenek kiadványaiikkal. A felsőoktatási intézmények által szervezett vagy a belső szakmai továbbképzésekben is kedvező lehetőségeket látnak a kapcsolat erősítésére, ahol ezen kívül „igényes, szakmai, naprakész ismereteket” is tanulnának a pedagógusok.

A válaszadók másik csoportja jónak ítélte meg a szakmai dialógus feltételeit a fenntartó felsőoktatási intézménnyel. Ók a közvetlen kapcsolat megőrzését javasolták.

A harmadik felfogás szerint – mivel a zárótanításokat a gyakorlóiskolák bonyolítják le, és a hospitálásokat is ők szervezik – „nincs is szükségük a felsőoktatási intézmény segítésére”, tehát egyértelműen elhatároltak magukat a fenntartótól.

A válaszokban megfogalmazódott az a kritika, hogy túlságosan gyenge a kapcsolat, minimális az együttműködés a szakmódszertannal. Pedig rendszeres kapcsolattartásra lenne szükség a szakmódszertanos, illetve a szakvezető tanár között, különösen a tematikát és a vizsgatanításokat illetően. Fontosnak tartották, hogy a szakmódszertani oktató odafigyeljen a vezetőtanárokra és a tanárjelöltekre. A problémák megoldási lehetőségeként merült fel, hogy a gyakorlóiskolai vezetőtanárok tartanak módszertani órákat az egyetemen, és közben az egyetemi módszertanosok legyenek óraadók a gyakorlóiskolában. Néhányan azt a javaslatot tették, hogy szervezzék szakmódszertani elméleti és gyakorlati fórumokat, közös konzultációkat, nemcsak hospitálással, hanem azt követő megbe-

szélésekkel vagy külön szemináriumtalálkozóval. A szakmódszertannal való együttműködés mellett a tantárgypedagógiai képzés erősítését is sürgették. Pozitívumként merült fel, hogy sok vezetőtanár tanít az adott tanszéken szakmódszertant, vezet módszertani gyakorlatokat, illetve szaktárgyi óraadó.

A kérdőíves vizsgálatból egyértelműen kiderült, hogy a pedagógusok szerint a gyakorlati tanárképzés egyik legnagyobb problémáját a fenntartó felsőoktatási intézményekkel való együttműködés, illetve annak hiánya jelenti. A tanárok leginkább a szakmai dialógus feltételeinek javítását, a meglévő lehetőségek kiaknázását szorgalmazták; egyöntetűen úgy vélték, hogy az eredményes gyakorlati tanárképzés feltétele a hatékony szakmai dialógus megléte.

Holik Ildikó

A Székelyudvarhelyi Tanítóképző Főiskola mint regionális felsőoktatási intézmény

A felsőoktatási expanzióban a regionális szemlélet érvényesülésének hatására a hagyományos egyetemi és főiskolai képzés hálózatának súlyos területi egyenlőtlenségei az évized során jelentősen mérséklődtek.¹ Ezt a mérséklődést is szolgálják a középfokúból főiskolai szintűvé alakított tanítóképző főiskolák.

Az Oktatási Minisztérium 3642/1998.05.04 rendeletében, melyben a tanítóképzők főiskolai szintűvé alakulásának lehetőségét teszi közzé, e folyamat szükségességét azzal is indokolja, hogy az óvópedagógusok és tanítók magasabb szintű képzése főiskolai szintet igényel, valamint, hogy Románia ez által is az európai elvárásoknak megfelelő tanító- és óvóképzés rendszerhez kíván felzárkózni:

Szerkezeti felépítésüket tekintve a tanítóképző főiskolák a rövid időtartamú felsőoktatási intézmények sajátosságainak megfelelően szerveződnek. A képzés időtartama hat félév. A megszerzett képesítés lehetősége az induláskor a tanító-óvónő-nyelvtanár. Erről az Oktatási Minisztérium 5170/10.12.1998-as rendelete rendelkezik, a 3642/04.05. 1998 és 3693/11.05. 1998-as számú rendeletek gyakorlatba ültetése alapján pedig, az 1999–2000-es tanévtől kezdődően az óvó- és tanítóképzés attér főiskolai szintű képzési formára. A főiskolai oktatás elkezdésének konkrétabb lépései akkortól történtek, amikor a kolozsvári BBTE Pszichológia és Neveléstudományi Tanszéke és a székelyudvarhelyi Benedek Elek Tanítóképző között az 54/01.02.1999 számú szerződés megkötötött, és amelynek értelmében az új, főiskola szintű képzés a Pszichológiai és Neveléstudományi Tanszék keretén belül fog működni.

Helye a város oktatási képében

Székelyudvarhely közismerten iskoláváros. Ezt a címet középiskoláinak magas száma miatt „érdemelte ki”. Jelenleg két főiskola is gazdagítja a város oktatási képét. Az egyik a Tanítóképző Főiskola, a másik pedig a Modern Üzleti Tudományok Főiskolája, mely magyar nyelven nyújt gazdasági jellegű felkészítést egy olyan kisvárosban, ahol a gazdasági fejlődés mutatói egyre javuló tendenciát mutatnak.

¹ Forray, R. K. & Kozma, T. (1999) *Regionális folyamatok és térségi oktatáspolitika*. Budapest, Oktatáskutató Intézet. (Educatio Füzetek.) p. 46.